

ХИЉАДУ СЕДАМ СТОТИНА ГОДИНА МИЛАНСКОГ ЕДИКТА (313–2013)

„Дођох да бацим огањ на земљу и како бих желео да се већ запалио!” (Лк. 12, 49) – речи су Господа Исуса Христа. Он их је изговорио поучавајући ученике Своје о последњим временима – временима Цркве – и о „верном и мудрог управитељу, којега ће поставити господар над чељадом Својом да им даје оброк на време” (Лк. 12, 42). Какав је то огањ о коме говори Спаситељ? То је огањ божански, огањ нестворене светлости и живота, огањ љубави, доброте и лепоте Божје, огањ човекове вере и љубави, огањ спасења и обожења свега и свих у Христу, огањ преображења света у Цркву, у Тело Христово. По речима светог апостола Павла, штавише, и Сâм Бог наш јесте – *Отањ* (Јевр. 12, 29).

И као што се сунчев зрак преломи кроз кап росе или малено сочиво и, ужививши се, падне на суву траву и шибље, и запали их, и разгори се пожар велики, тако и зрак нестворене светлости Божје, када „дође пуноћа времена” (Гал. 4,4), засија кроз душу Изабраника Божјег и – павши на траву, шибље и шуму историјских догађаја, праћених Промислом Божјим – обасја их, запали их изнутра божанским благовољењем и смислом, те букну „пожар велики” – преображења свега у историји. Јер, Бог је *Отањ* и *Бој Који отњено ревнује* (V Мојс. 4, 24) за спасење човека и света, и то до смрти Сина Његова Јединородног и Љубљеног на Крсту.

Бог је, како сагласно веле свети Оци Цркве, постао човек да би човек у Оваплоћеноме Богу – Христу Богочовеку – могао да постане бог по благодати Божјој, што је у предвечном Своме Савету Бог Живи, Света Тројица, и наумио

за човека. Бог, Који је Љубав и Једини Човекољубац, жели да се сваки човек спасе и обожи. Бог обожење жели читавом роду људском. Он жели да, сада и у векове векова, „стане на сабору Божјем, у ред богова” (Пс. 82, 1), то јест усред обожених синова и кћери Својих.

Зато није било довољно да буду крштени само понеки човек или понека заједница људи у историји већ је Господ Својим ученицима рекао: „Идите и научите све народе, крштавајући их...” (Мт. 28, 19) у име Свете и Живоначалне Тројице. А како је било могуће крстити „све народе” када је тадашња позната васељена била незнабожачка, односно многобожачка и христогонитељска? Зато је, по Промислу Божјем о спасењу рода људског, било потребно да и Империја, држава, то јест царство овога света, на свој начин узме учешћа у чудесном делу спасења рода људскога.

Зато је Бог – као Онај Који свагда први дела, свагда први излази у сусрет човеку, свагда први има иницијативу у историји, јер је Он Љубав бескрајна и безмерна – изабрао човека храброг, поузданог и постојаног, како му и само име каже, Константина (латинско *Constantinus* би на српском гласило *Стијан* или *Сшаменко* – *йосијојани*) да, као римски цар, узме делатног и на себи својствен начин апостолског учешћа у великој и чудесној тајни крштавања многих народа у име Свете Тројице и проповедања Јеванђеља „свој твари под небом” (Кол. 1, 23).

Тајна Божјег деловања у историји јесте необично чудо: Бог кроз мало пројављује велико, кроз мало преображава не само оно што је велико већ и све што постоји. Тако је Он и кроз једног човека – Флавија Валерија Аурелија Константина Августа, сина Констанција Хлора и Флавије Јулије Јелене, знанога као цар Константин I Велики – променио ток читаве дотадашње историје, припремивши ту корениту промену кроз покољења старозаветних и новозаветних праведника, учитеља и светитеља.

Свети цар Константин је био човек Божји преко којег је Бог Живи Духом Светим, уз сарадњу и садејство његове слободне воље, сагласно предвечном науку Божјем о спасењу света, променио ток историје рода људскога. Било је то, уистину, чудо Божје: један римски цар, педесет седми од оснивања Рима, свега десетак година после времена најстрашнијих гоњења Цркве и хришћана под царем Диоклецијаном, не само што прекида гоњење хришћанске Цркве, које је трајало готово три стотине година, већ и постаје најпре благодоник покровитељ хришћанства, а потом и први хришћански цар. Какво је то било чудо, каква победа Крста Христа Богочовека, Крста Јагњета Божјег, над најмоћнијим, најнемилосрднијим и најопаснијим царством људским у дотадашњој историји!

И сам живот Константинов био је чудо Божјега промишљања о роду људском. Изабран од *ушробе машерње* (Гал. 1, 15) за велико дело Божје, преображење света у хришћански свет, Константин, потоњи римски цар, родио се око 272. године по Христу у провинцији Горњој Мезији, – данас је то наша отаџбина Србија, – у римском граду Наису, данашњем Нишу, на средокраћу Истока и Запада. Младост је проживео на Западу Европе, на двору свог оца Констанција Флора у Британији, да би, као већ стасали одважни и неустрашиви војсковођа,

после војничких победа у Риму и царевања у западном делу Римскога Царства, престоницу уједињеног Царства 330. године пренео на Исток, у град назван по њему Константинопољ („Константинов град“), познат и као Нови Рим, а изграђен на месту малог, али древног града на Босфору који се звао Византион, да би се „ново вино“ – духовно вино хришћанске културе и цивилизације, вино Новог, хришћанског Рима, новог, хришћанског Царства, нове, хришћанске историје – налило „у мехове нове“ (Мт. 9, 17), у мехове РOMEјског Царства или Византије. Тиме је у својој богоизабраној личности објединио и возглавио свеколику тадашњу васељену: и Средоземље, и Запад, и Исток, и Север, и Југ, и као истински човек Божји – син Адамов који у себи садржи све четири стране света, сав космос у маломе – у сабирно сочиво своје личности примио светлост Божју, светлост Јеванђеља Христовог, светлост вере хришћанске, и њоме обасјао васељену.

„Ходите, људи, и видите дела Бога Који учини чудеса на земљи!“ (Пс. 45, 9). Овако је, у име свецеле Цркве и хришћанског Народа Божјег свога времена и свих векова, псаламским речима ускликнуо чувени црквени историчар Евсевије из 4. века, савременик и биограф светог равноапостолног цара Константина I Великог, гледајући сва Константинова, за Цркву и хришћане благопријатна дела широм тадашњег Римског Царства. По његовим речима, преко цара Константина је „светао и ведар дан обасјао Цркву Христову“, и не само Цркву Христову него и читав свет и свецели род људски.

„Ходите, људи, и видите дела Бога Који учини чудеса на земљи!“. Овим речима Саборна Црква Христова на данашњи дан позива све људе и народе света да се молитвено удивљују пред тајном јављања Бога и Његових чудесних дела, као и Његове преображајне лепоте у богоукрашеној личности и историјским делима светог цара Константина, првога хришћанског владарца у историји, духовног зачетника целокупне хришћанске цивилизације.

Да није било светог цара Константина, у Богу и Богом Великог, свеколика историја света другачије би изгледала. Да није било њега и његовог постављања хришћанског стваралачког максимализма у најдубље токове медитеранске културе и цивилизације, не би било европске хришћанске писмености, ни уметности, ни науке, ни културе уопште, макар не у оном виду који нам је кроз историју познат до данас. Дубље посматрано, све је то настало из његовог коленопреклоног смирења пред Царем над царевима, Христом Распетим и Васкрслим, из смерног стављања Христовог монограма ХР на царски шлем, то јест из његовог упечаћења Имена Христовог, етоса и ума Христовог у ум и срце његово.

Да није било светог цара Константина, не би било ни храма, Свете Премудрости у Цариграду да сија светлошћу Христа Слова и Красоте свој васељени; не би било светих равноапостолних Кирила и Методија, послатих из Константиновог града међу Словене; не би било крштења Словена и других народа, не би било светог Јована Владимира, ни Стефана Немање, – светог Симеона Мироточивог, – родоначелника светородне лозе Немањића, чију деветстогодишњицу рођења прослављамо ове године, а који је и сâм својим одлучним владаньем под знаком Крста и својим смерним и светим животом у Христу дубински

променио ток српске историје, преусмеривши га у окриље светог Православља, у загрљај са Светом Премудрошћу константинопољском, а преко ње са Јерусалимом небеским, Градом Бога Живог.

Бог, Који и „од камења подиже децу Авраамову” (Мт. 3, 9), стрпљиво је и постепено узводио римског цара Константина, Свог изабраника, од незнабоштва ка достојанству испуњења историјске мисије, сличне апостолској.

Најпре му је, уочи одлучујуће битке са незаконитим римским савладарем Максенцијем, надомак Рима, код Милвијског моста преко реке Тибра, 312. године, дао припремно богојављење-откривење: Крст на небу, сачињен од блиставих звезда, као знак његове победе у рату против непријатеља. Ово богојављење-крстојављење представљало је судбоносну прекретницу у Константиновом личном и владарском животу.

Како црквени историчар Евсевије наводи у *Жиџију Константиновом*; цар Константин му је о овом крстовиђењу лично испричао: „Једно послеподне, када се сунце већ почело клонити западу, својим очима видех на небу Крст Господњи, сачињен од звездâ, који је сијао јаче од сунца, и на крсту написано: *Овим побеђуј!*” Но, будући да је за старе Римљане, као многобошце, крст био рђав знак, предзнак несреће, јер је римско судство на распеће на крсту, као најстрашнију казну, осуђивало само најтеже злочинце, цар Константин је био у великој недоумици у погледу смисла виђења. Исте ноћи му се јавио Христос и, показавши му још једном знамење Крста, заповедио: „Начини овакав Крст и нареди да се носи пред твојом војском и победићеш све непријатеље своје”. Цар Константин је поступио по заповести Христовој и његова малобројна војска је сутрадан, под знаком Крста, односно христограма ХР (почетних слова имена Христовог изображених на војничкој застави), однела величанствену победу над бројчано неупоредиво надмоћнијом војском цара Максенција, који се приликом бекства са бојног поља удавио у Тибру.

Сâm цар Константин је, од тада до краја свога земаљског живота, у свим биткама и свечаним приликама, на своме царском шлему носио монограм „ХР” као знак своје потпуне потчињености Христу, чиме је започео блистави и многовековни низ великих хришћанских царева и краљева и на Истоку и на Западу, који су себе сматрали смерним „слугама Христовим”, како су се многи од њих, кроз историју, и потписивали у својим владарским повељама и указима.

Све је било божански чудесно у животу светог цара Константина. Војна победа над Максенцијем омогућила је, у дубљем смислу, издавање Медиоланског (Миланског) едикта 313. године. Тим актом је хришћанима била дозвољена слобода вероисповедања, а имовина отета хришћанима и Цркви – враћена истима. После Миланског едикта, цар Константин је издао читав низ закона повољних за Цркву: укинута је традиционална римска смртна казна разапињањем на крст, укинуте су смртоносне гладијаторске и друге игре у Колосеуму и у аренама широм Царства, укинута је приношење крвних жртава, допуштена је изградња хришћанских цркава, озваничена је у јавном животу дотадашње унутарцрквено празновање недеље као дана Васкрсења Христовог, сирочад и ништи су примљени под царско покровитељство. Тиме је био, уствари, отворен пут за чудесно дело многовековнога труда на постизању симфоније, – сагласја

Цркве и државе, – које ће обележити читав ток хиљадугодишње историје Византијскога Царства, све до његовога пада 1453. године.

Бринући се, током свог тридесетогодишњег царевања (306–337), о спољашњем уређењу и поретку Царства, бринуо се, од Миланског едикта па надаље, све више и о духовном. У циљу сузбијања јереси, које су у првој половини 4. века жестоко насртале на Цркву, њено учење и живот, свети цар Константин је сазвао неколико црквених сабора против јеретикâ донатистâ (који су, противно учењу Цркве, учили да поново треба крштавати оне који су се одrekli Христа током римских прогона), 314. године у Арелату, данашњем Арлу, и 316. године у Милану, за који је написао и царску *Посланицу саборским епископима* (у којој „као слуга Христов чека суд Христов о питању донатистâ, који је и суд сабраног епископата”).

Војничке победе постигнуте 324. године код Адријанопоља и Хрисопоља над Лицинијем, царем источног дела Римског Царства и мрзитељем хришћанства, намерним да обнови пагански идентитет Империје и прогоне хришћана, омогућиле су Константину не само да успостави власт над читавим Царством већ и да сазове Први васељенски сабор 325. године у Nikeји. Тај Сабор је значио победу апостолске православне вере над свепреварном Аријевом јереси, то јест над богохулним учењем да Исус Христос није вечни и беспочетни Бог, једносуштан Оцу, већ створење Очево, чиме је Арије хулио и на саму Свету Тројицу и на читав домострој спасења – на Оваплоћење, крсно страдање и смрт, Васкрсење, Вазнесење и ниспослање Духа Светога – Педесетницу, на Цркву као Тело Христово. И ова саборна победа Цркве, а уједно и Константинова победа, под знаком Крста Христовога, у борби за чисту и спасоносну веру православну, није ништа мања од свих његових војничких победа него је уствари већа и трајнија од њих.

У својој дубљој чежњи да све и сва заснује на богооткривеном му знамењу Крста као смислодавног срца историје, свети цар Константин шаље своју мајку, царицу Јелену, у мисију на Исток, да пронађе Крст на којем је Господ и Спаситељ света био разапет, будући да се, као цар и војсковођа у чијим је ратним походима проливено много људске крви, осећао недостојним да то сâм учини. Света царица Јелена је, чудом Божјим, пронашла Крст на коме је био разапет Господ Исус Христос, а патријарх Макарије је 326. године, у име Саборне и Васељенске Цркве и у име цара, подигао („воздвигао”) Крст часни над читаву васељену. И то Ваздвижење (Уздизање) Крста Христовог над читаву васељену и историју јесте, уствари, главно животно дело Константиново. Тим чином он је свеколику историју рода људскога ставио под знак Крста и крсне победе Христове над ђаволом, смрћу, злом, грехом и трулежношћу. Кроз Крст Христов, подигнут симболички у Јерусалиму над читаву творевину Божју, као кроз ону кап росе, као кроз сабирно сочиво, као кроз есхатолошку зеницу историје, светлост Божја се безмерно излила у читаву твар и живот, у културу и цивилизацију рода људског, разгоревши се божанским огњем Христовим, огњем хришћанства које је својим литургијским прослављањем Оваплоћења Божјег у Личности Христовој и обожења човековог у Христу преобразило, благодаћу Духа Светога, и време и простор, и људска тела и душе, једном речју – све и сва.

Свети цар Константин и царица Јелена су подигли више од двадесет цркава по читавој Светој Земљи, укључујући базилику над пећином Рођења Христовог у Вителејму, цркву на Гори маслинској на месту Вазнесења Господњег, храм у Гетсиманији на месту Успења Пресвете Богородице и, пре свега, храм Васкрсења над Гробом Господњим у Јерусалиму. Но, ако су и други хришћански владари подигли једну цркву, а неки од њих и више десетина величанствених цркава и манастира, свети цар Константин је за собом, једини од свих, оставио хришћанско царство, хришћанску васељену, као своју саборну задужбину, уздарни принос и благодарење (евхаристију) Богу Живоме.

Чинећи сва ова безбројна добра и богоугодна дела, као оснивач првог хришћанског царства, као задужбинар многих цркава и манастира широм тога Царства, као одлучни заштитник вере православне, свети цар Константин је све време био свестан да је „сва добротина примио од Свевишњег Бога”, те зато и каже: „Моју службу Бог је нашао и оценио као подесну за испуњење Његове воље. Почевши од Британскога мора, уз помоћ Свевишње Силе, гонио сам пред собом све страхоте које су ме сретале да бих род људски, васпитаван под мојим утицајем, призвао на служење свештеном Закону Божјем и под руководством Највишега Бића привео преблаженој вери”.

Свети цар Константин је, после учињенога за Цркву и Народ Божји, тек на самртној постељи примио свето крштење, јер се, као истински раб Христа Бога и истински смерник пред Богом Живим, сматрао недостојним да – због свих царских дужности које су у историји увек повезане са овим или оним неизбежним државним насиљем над људима, ако и грешним, али боголиким – прими крштење пре смртнога часа. Своју последњу, предсмртну молитву завршио је смиреним и опитним речима истинскога боговидца: „Имам чврсту веру да сам се *причистио божанском Свећлошћу* и да сам удостојен бесмртнога живота”.

И Бог је, на крају Константиновог земаљског живота, учинио још једно чудо Свога Промисла: благоизволео је да душу Свог угодника прими управо на Свету Педесетницу, дан Силаска Духа Светог и дан Саборне Цркве, 337. године у Никомидији, потврдивши га тиме као истински равноапостолнога светитеља. Црква Христова и царство хришћанско су га сахранили часно у његовој задужбини, цркви Светих Апостола у Константинопољу, положивши његово тело у царски ковчег између дванаест празних ковчега за дванаест апостола Цркве, чиме је црквено-саборно била потврђена његова историјска улога „тринаестог апостола” Цркве.

Из духа Миланског едикта можемо извући драгоцену поруку и поуку. Она је у знаку неизбежних интеграција народа и култура, с једне стране, и законите тежње очувања сопственог идентитета у свим његовим одредницама и димензијама, са друге стране. Нити је препоручљиво оно јединство које униформише и гута особеност нити је пожељно неговање самосвојности којим се укидају заједништво и узајамност.

Све ово важи и за процес зближавања и сарадње између хришћана: једна од двеју недопустивих крајности јесте тенденција ка наметању своје – обично парцијалне-интерпретације вере и поретка, а друга је комбинација самозадовољне самодовољности и небратољубиве равнодушности према другима и

другачијима. Она прва значи подлагање духу прозелитизма и унијаћења, ова друга одсуство љубави и пад у искушење секташког псевдомесијанизма као сурогата за истинску, саборну, католичанску црквеност, а обе – скретање са пута аутентичног дијалога, дијалога истине и љубави, у духу слободе и отворености свих за све. Обе крајности, и фарисејско самооправдавање по сваку цену и инквизиторско осуђивање свих других и другачијих, јесу страпцутица, а не пут. Да се не би и нама десило да кренемо страпцутицом, као један од провиденцијалних путоказа може нам послужити управо порука Миланског едикта.

На крају, још треба да истакнемо да су хришћанске норме и пракса нашле извориште у Миланском едикту. Те норме ће се аутентично обликовати у *Corpus iuris civilis* Константиновског наслеђа. Посебна брига за сиромашне, тежња ка правоверној црквеној организацији, борба против корупције и злоупотребе власти код високог чиновништва – све то постаје све изразитија одлика Константинових наследника, источноримских (ромејских) царева.

Зато је наш апел да Цркве и верске заједнице раде на промовисању и заштити слободе вероисповести, као и на јачању сарадње у одбрани универзалних основа права на слободу вероисповести или веровања. Истичући непролазну вредност и трајну актуелност Миланског едикта, сведоци смо данас, нажалост, великог страдања хришћана по целом свету, нарочито у Сирији и другде на Блиском и Средњем Истоку. Чак су и начела Едикта угрожена у неким државама, па, нажалост, и у нашем суседству, где Његово Блаженство Архиепископ охридски Јован на правди Бога чами на робији, заточен са преступницима, и то само због његове верности Цркви и њеном свештеном јединству и поретку.

Наравно, ми крст свој носимо. Зато, драга браћо и сестре, Крстом Христовим побеђујте сваки грах и свако зло, пре свега у себи самима, борећи се, попут светога цара Константина, неодступно „као добри војници Исуса Христа“, „јачајући у благодати која је у Исусу Христу“ (II Тим. 1,1 и 3)! И никада веру свету не продајте за вечеру „овога света“, и никада се душом и телом не одвајајте од онога што је „свето и миломе Богу приступачно“! Држите се свете Цркве Христове, светодуховске Мајке своје, јер је Црква непобедиво Тело Христово, које је, кроз све векове историје, побеђивало, побеђује и победиће свепобедном силом Свете Тројице, Бога Живога Који твори чудеса, сада и увек и у векове векова. Амин.

Дано у граду Нишу, 6. октобра лета Господњег 2013.

Ваши молитвеници пред Господом:

**АРХИЕПИСКОП ПЕЊКИ, МИТРОПОЛИТ БЕОГРАДСКО-КАРЛОВАЧКИ
И ПАТРИЈАРХ СРПСКИ ИРИНЕЈ**

Митрополит загребачко-љубљански **ЈОВАН**
Митрополит црногорско-приморски **АМФИЛОХИЈЕ**
Митрополит дабробосански **НИКОЛАЈ**

Епископ шабачки **ЛАВРЕНТИЈЕ**
Епископ сремски **ВАСИЛИЈЕ**
Епископ бањалучки **ЈЕФРЕМ**
Епископ будимски **ЛУКИЈАН**
Епископ канадски **ГЕОРГИЈЕ**
Епископ банатски **НИКАНОР**
Епископ новограчаничко-средњезападноамерички **ЛОНГИН**
Епископ источноамерички **МИТРОФАН**
Епископ бачки **ИРИНЕЈ**
Епископ британско-скандинавски **ДОСИТЕЈ**
Епископ зворничко-тузлански **ХРИЗОСТОМ**
Епископ осечко-пољски и барањски **ЛУКИЈАН**
Епископ западноевропски **ЛУКА**
Епископ тимочки **ЈУСТИН**
Епископ врањски **ПАХОМИЈЕ**
Епископ шумадијски **ЈОВАН**
Епископ славонски **САВА**
Епископ браничевски **ИГЊАТИЈЕ**
Епископ милешевски **ФИЛАРЕТ**
Епископ далматински **ФОТИЈЕ**
Епископ бихаћко-петровачки **АТАНАСИЈЕ**
Епископ будимљанско-никшићки **ЈОАНИКИЈЕ**
Епископ захумско-херцеговачки **ГРИГОРИЈЕ**
Епископ ваљевски **МИЛУТИН**
Епископ рашко-призренски **ТЕОДОСИЈЕ**
Епископ нишки **ЈОВАН**
Епископ западноамерички **МАКСИМ**
Епископ горњокарловачки **ГЕРАСИМ**
Епископ аустралијско-новозеландски **ИРИНЕЈ**
Епископ крушевачки **ДАВИД**
Епископ умировљени зворничко-тузлански **ВАСИЛИЈЕ**
Епископ умировљени захумско-херцеговачки **АТАНАСИЈЕ**
Епископ умировљени средњоевропски **КОНСТАНТИН**
Викарни Епископ јегарски **ПОРФИРИЈЕ**
Викарни Епископ моравички **АНТОНИЈЕ**
Викарни Епископ липљански **ЈОВАН**
Викарни Епископ ремезијански **АНДРЕЈ**

ОХРИДСКА АРХИЕПИСКОПИЈА:

Архиепископ охридски и Митрополит скопски **ЈОВАН**
Епископ полошко-кумановски **ЈОАКИМ**
Епископ брегалнички и мјестобљуститељ
Епархије битољске **МАРКО**
Викарни Епископ стобијски **ДАВИД**